

TA'LIMDA KAIZEN TEXNOLOGIYASI-UNING PSIXOLOGIK TA'SIRI

Eshonkulova Shaxnoza Bayturayevna

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

Testologiya va bilimlarni baholash mutaxassisligi 1-bosqich magistranti.

sahnoz025@gmail.com

Annotatsiya. *Maqolada ta'lim jarayonida psixologik jarayonlar va ijtimoiy muhitning shaxs rivojlanishiga ta'siri ilmiy jihatdan tahlili, Kaizen texnologiyasining ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'rni yoritilgan. Tadqiqot natijalari psixologik omillar va zamonaviy yondashuvlardan samarali foydalanish muhimligini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *Ta'lim, psixologik jarayonlar, ijtimoiy muhit, motivatsiya, tafakkur, o'quv faoliyati, innovatsion yondashuv, Kaizen texnologiyasi, uzluksiz rivojlanish.*

Аннотация. *В данной статье научно проанализировано влияние психологических процессов и социальной среды на развитие личности в образовательном процессе. Также рассмотрена роль Каузен технологии в повышении эффективности обучения. Результаты исследования показывают важность рационального использования психологических факторов и современных подходов в системе образования.*

Ключевые слова: *Образование, психологические процессы, социальная среда, мотивация, мышление, учебная деятельность, инновационный подход, технология Каузен, непрерывное развитие.*

Abstract. *This article provides a scientific analysis of the impact of psychological processes and the social environment on personality development in the educational process. It also examines the role of Kaizen technology in improving the effectiveness of education. The results highlight the importance of the effective use of psychological factors and modern approaches in the education system.*

Keywords: *Education, psychological processes, social environment, motivation, thinking, learning activity, innovative approach, Kaizen technology, continuous development.*

KIRISH. Hozirgi globallashuv va axborotlashuv davrida ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ta'lim jarayonining samaradorligi nafaqat o'qitish metodlariga, balki unda ishtirok etuvchi shaxslarning psixologik xususiyatlari va ijtimoiy muhitiga ham bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, o'quvchilarning bilish faoliyati, motivatsiyasi, muloqot ko'nikmalari hamda ruhiy holati ta'lim natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Prizentetimiz ta'kidlaganlaridek, **“Yoshlarimiz qanday bilim va tarbiya olsa, kelajagimiz shunga bog'liq”** [1]. Shu bois ta'lim jarayonida nafaqat bilim berish, balki sog'lom psixologik va ijtimoiy muhitni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim jarayoni inson

hayotining muhim bosqichlaridan biri bo‘lib, unda nafaqat bilim olish, balki shaxs sifatida shakllanish ham amalga oshadi. Bu jarayonda psixologik omillar muhim rol o‘ynaydi. Avvalo, psixologik jarayonlar deganda insonning bilish, his-tuyg‘u va xulq-atvoriga oid ichki faoliyatlari tushuniladi [2]. Bularga idrok, diqqat, xotira, tafakkur va nutq kabi jarayonlar kiradi. Ta‘lim jarayonida aynan shu psixologik omillar orqali o‘quvchi yangi bilimlarni qabul qiladi, qayta ishlaydi va amaliyotda qo‘llaydi. Mazkur muhit o‘quvchining psixologik rivojlanishiga katta ta‘sir ko‘rsatadi.

Ta‘lim jarayonida motivatsiya ham muhim psixologik omil hisoblanadi. O‘quvchining bilim olishga bo‘lgan ichki qiziqishi uning muvaffaqiyatini belgilaydi. O‘qituvchilar esa bu jarayonda rag‘batlantirish, tushuntirish va qo‘llab-quvvatlash orqali motivatsiyani oshirishlari zarur. Shuningdek, muloqot jarayoni ham muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi samarali muloqot o‘quv materialining yaxshiroq o‘zlashtirilishiga yordam beradi.

ASOSIY QISM. Ta‘lim jarayonida psixologik jarayonlar shaxsning bilish faoliyati va ijtimoiy moslashuvini ta‘minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonlar o‘z ichiga idrok, diqqat, xotira, tafakkur, nutq hamda emotsional va irodaviy holatlarni qamrab oladi. [3] Mazkur komponentlar o‘zaro uzviy bog‘liq holda faoliyat yuritib, o‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirish darajasi va sifatini belgilaydi.

Xususan, diqqatning barqarorligi va hajmi o‘quv materialini samarali qabul qilishda muhim rol o‘ynaydi, xotira esa olingan bilimlarni mustahkamlash va qayta tiklash imkonini beradi. Tafakkur jarayoni orqali o‘quvchi o‘zlashtirilgan bilimlarni tahlil qiladi, umumlashtiradi va amaliyotda qo‘llaydi. Shu bilan birga, emotsional holatlarning barqarorligi ham ta‘lim samaradorligiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi, chunki ijobiy ruhiy muhit o‘quvchining faolligini oshiradi.

Kaizen — bu yaponcha “uzluksiz yaxshilanish”[4] degan ma‘noni anglatadi. Kaizen texnologiyasini ta‘lim jarayoniga tatbiq etish o‘quvchilarning psixologik rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.[5] Avvalo, ushbu yondashuv o‘quvchilarda muntazam o‘z ustida ishlash, o‘z faoliyatini tahlil qilish va xatolardan to‘g‘ri xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Oliy ta‘limda Kaizen texnologiyasini tatbiq etish avvalo ta‘lim jarayonini kichik, boshqariladigan bosqichlarga ajratishni nazarda tutadi. Bu jarayonda talabalar uchun individual rivojlanish strategiyalari ishlab chiqiladi hamda o‘quv faoliyati mikro-maqсадlar asosida tashkil etiladi. Natijada murakkab o‘quv materiallari sodda va tushunarli shaklda o‘zlashtiriladi.

Kaizen texnologiyasining yana bir muhim jihati — ta‘lim jarayonida ijobiy psixologik muhitni shakllantirishdir. Kichik yutuqlarning muntazam rag‘batlantirilishi talabalar motivatsiyasini oshiradi hamda o‘quv faoliyatiga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Natijada talabalar o‘z bilimlarini mustaqil ravishda chuqurlashtirishga intiladilar.

Oliy ta'lim tizimida Kaizen texnologiyasini samarali tatbiq etish amaliy faoliyat orqali yaqqol namoyon bo'ladi. Jumladan, ma'ruza mashg'ulotlarini tashkil etishda an'anaviy uzoq davom etuvchi nazariy bayon o'rniga o'quv materialini qisqa bloklarga ajratish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Masalan, 15 daqiqalik nazariy tushuntirishdan so'ng qisqa test yoki muhokama tashkil etilishi talabalar faolligini oshiradi hamda bilimlarning mustahkam o'zlashtirilishiga xizmat qiladi.

Seminar mashg'ulotlarida esa Kaizen yondashuvi talabalarni faol ishtirok etishga undaydi. Xususan, har bir talabaning kichik savol yoki muammo asosida chiqish qilishi va guruh doirasida muhokama olib borilishi ularning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bunday yondashuv ijtimoiy muhitni faollashtiradi va samarali muloqotni shakllantiradi.

Bundan tashqari, ilmiy faoliyatda ham mazkur texnologiyaning ahamiyati yuqori. Talabalar ilmiy maqola yoki tadqiqot ishlarini bosqichma-bosqich bajarish orqali katta hajmdagi vazifalarni oson o'zlashtiradilar. Masalan, tadqiqot ishini bir necha kichik bosqichlarga ajratish (mavzu tanlash, reja tuzish, matn yozish va tahrirlash) uning sifatini oshirish bilan birga psixologik yuklamani kamaytiradi.

Mustaqil ta'lim jarayonida ham Kaizen yondashuvi samarali hisoblanadi. Talabalar tomonidan har kuni qisqa vaqt davomida o'quv materiallarini o'rganish, yangi tushunchalarni yozib borish va muntazam o'z-o'zini nazorat qilish bilimlarning tizimli shakllanishiga olib keladi. Bu esa xotira va tafakkur jarayonlarining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, baholash tizimida ham mazkur texnologiyani qo'llash muhimdir. An'anaviy yakuniy nazoratdan farqli ravishda, oraliq va kichik baholash usullarining joriy etilishi talabalar bilimni bosqichma-bosqich nazorat qilish imkonini beradi. Bu esa o'quv jarayonining shaffofligi va samaradorligini oshiradi.

Kaizen yondashuvi ilmiy-tadqiqot faoliyatida ham samarali hisoblanadi. Talabalar ilmiy ishlarni bosqichma-bosqich bajarish orqali murakkab tadqiqotlarni tizimli ravishda amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ilmiy faoliyat samaradorligini oshiradi. Bunday yondashuv tafakkur va refleksiya jarayonlarining rivojlanishiga xizmat qiladi. Kichik yutuqlarni bosqichma-bosqich qo'lga kiritish o'quvchida muvaffaqiyat hissini uyg'otadi va uni yanada faol bo'lishga undaydi. Natijada ichki motivatsiya kuchayib, ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqish ortadi

Keyzenning asosiy tamoyillari:

- **Kichik, lekin doimiy o'zgarishlar qilish**
- **Jarayonni muntazam tahlil qilish**
- **Xatolardan o'rganish**
- **Jamoaviy hamkorlikni rivojlantirish**

Keyzen texnologiyasi ta'limdagi psixologik jarayonlarni rivojlantirishda quyidagi yo'llar bilan yordam beradi:

- Diqqat va tafakkurni rivojlantiradi

- O‘quvchilar har kuni kichik o‘zgarishlar ustida ishlash orqali o‘z fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

- Motivatsiyani oshiradi
- Kichik yutuqlar o‘quvchiga muvaffaqiyat hissini beradi va uni yanada faol bo‘lishga undaydi.

- O‘z-o‘zini baholashni shakllantiradi
- O‘quvchi o‘z rivojlanishini kuzatib boradi va o‘z ustida ishlashni o‘rganadi.
- Ijtimoiy muhitni yaxshilaydi
- Jamoaviy ishlash orqali o‘quvchilar o‘zaro yordam va hurmatni o‘rganadi.
- Ta’lim jarayonida Keyzenni qo‘llash usullari
- Har kuni kichik maqsadlar qo‘yish
- O‘quvchilarni o‘z-o‘zini tahlil qilishga o‘rgatish
- Guruhiy ishlarda hamkorlikni rivojlantirish
- O‘qituvchi tomonidan muntazam fikr-mulohaza berish
- Xatolarni jazolash emas, balki o‘rganish vositasi sifatida ko‘rish.

Umuman olganda, psixologik jarayonlar va ijtimoiy muhit ta’lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillar bo‘lib, Kaizen texnologiyasi ushbu jarayonlarni yanada takomillashtirishga xizmat qiluvchi samarali vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

XULOSA. Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ta’lim jarayonida psixologik jarayonlar o‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirish darajasi hamda shaxs sifatida shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Idrok, diqqat, xotira, tafakkur kabi bilish jarayonlari hamda emotsional va irodaviy holatlarning rivojlanganligi ta’lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillar hisoblanadi

Zamonaviy ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlardan foydalanish zarurati tobora ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, Kaizen texnologiyasi uzluksiz takomillashtirish tamoyiliga asoslangan holda ta’lim jarayonini samarali tashkil etish imkonini beradi. Mazkur yondashuv o‘quvchilarda muntazam rivojlanish, o‘z-o‘zini tahlil qilish, xatolardan to‘g‘ri xulosa chiqarish hamda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Ta’lim va psixologik jarayonlar orqali shaxsning rivojlanishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi.[6] Zamonaviy yondashuvlardan biri bo‘lgan Kaizen texnologiyasi esa ushbu jarayonni yanada samarali tashkil etishga yordam beradi. U orqali o‘quvchilar nafaqat bilim oladi, balki o‘z ustida ishlash, doimiy rivojlanish va ijtimoiy moslashuv ko‘nikmalarini ham egallaydi.

Tadqiqot natijalari shuni anglatadiki, Kaizen yondashuvini ta’lim jarayoniga joriy etish nafaqat bilim olish samaradorligini oshiradi, balki o‘quvchilarning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi, sog‘lom psixologik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa o‘z navbatida zamonaviy, raqobatbardosh va har tomonlama barkamol shaxsni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayonida psixologik omillarni chuqur o'rganish va Kaizen texnologiyasidan samarali foydalanish ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi. — Toshkent: "O'zbekiston", 2021.
2. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. — Paris, 2017.
3. Lev Vygotsky. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. — Cambridge, MA: Harvard University Press, .
4. Masaaki Imai. Kaizen: The Key to Japan's Competitive Success. — New York: McGraw-Hill, 1986.
5. Masaaki Imai. Kaizen: The Key to Japan's Competitive Success. — New York: McGraw-Hill, 1986.
6. Pedagogika va psixologiya bo'yicha zamonaviy ilmiy maqolalar (Google Scholar, ResearchGate platformalari orqali).